

ALGUNS *CORTINARIUS* INTERESSANTS DELS PIRINEUS CATALANS.

J. BALLARÀ

Tossalet de les Forques, 44. 08600 BERGA

ABSTRACT. Some interesting *Cortinarius* of the Pyrenees of Catalonia. Some taxa are new records in the catalogue of the fungi of Catalonia. Let us point up: *Cortinarius flavescens* Rob. Henry, *C. gracilior* (Schaeff.) M.M. Moser, *C. irregularis* (Bolt.: Fr.) Fr. and *C. vernus* Lindst. et Melot.

Key words: *Cortinarius*, subalpine zone, Pyrenees, Catalonia, Spain.

RESUM. Alguns *Cortinarius* interessants dels Pirineus Catalans. L'autor continua la prospecció i estudi del gènere *Cortinarius* en tots els hàbitats de l'estatge subalpí dels Pirineus catalans, fent especial atenció als tàxons no citats al nostre catàleg fúngic o menys estudiats. Entre ells destaquem: *Cortinarius flavescens* Rob. Henry, *C. gracilior* (Schaeff.) M.M. Moser, *C. irregularis* (Bolt.: Fr.) Fr. and *C. vernus* Lindst. et Melot.

RESUMEN. Algunos *Cortinarius* interesantes de los Pirineos Catalanes. Nueva aportación del autor al estudio del género *Cortinarius* de la zona subalpina del Pirineo catalán, con preferencia por las especies no citadas o poco conocidas del catálogo fúngico de Cataluña. Entre ellas destacamos: *Cortinarius flavescens* Rob. Henry, *C. gracilior* (Schaeff.) M.M. Moser, *C. irregularis* (Bolt.: Fr.) Fr. and *C. vernus* Lindst. et Melot.

INTRODUCCIÓ

Presentem un nou estudi d'espècies del gènere *Cortinarius* de casa nostra, en concret de l'estatge montà i subalpí dels Pirineus catalans, amb espècies recol·lectades preferentment els anys 1996 i 1997. Estudiem les espècies recol·lectades personalment, o les que diferents col·laboradors ens fan arribar, la qual cosa els volem agrair públicament. Entre elles, hem donat prioritat als tàxons que poden ser noves aportacions al nostre catàleg. Així mateix, ens hem fixat també en algunes recol·leccions d'espècies, citades en publicacions de fa mig segle, però sense material d'herbari conservat que permeti revisar-ne la identitat. També hem tingut en compte alguns tàxons citats amb motiu d'exposicions o actes diversos, però no recolzats tampoc en material d'herbari. Tots aquests casos, de valor micològic simbòlic, intentem anar-los confirmant amb recol·leccions actuals, acompanyades de material d'herbari, que en permet la verificació. En un gènere tant enrevesat, any rera any queden força recol·leccions pendents d'una identificació segura, i de noves troballes, ja sigui per estudiar la seva variabilitat o per aclarir caràcters que no encaixen en les descripcions; a mig termini però, són les recol·leccions més agraïdes, un cop es poden recuperar, quan es tenen millors exemplars, es pot tenir el plaer d'arribar a una classificació segura. Les dimensions i les descripcions dels caràcters microscòpics s'han fet sobre material fresc. De totes les espècies estudiades i recol·leccions citades, en conservem diapositives i mostres al nostre herbari (JB). Els hàbitats prospectats han estat tan diversificats com ha estat possible, i figuren indicats a continuació de les localitats.

LOCALITATS DE RECOL·LECCIÓ

- 1- CH1443, Super Espot, Espot (Pallars Sobirà), 1800 m, pineda alpina calcícola de *Pinus mugo* ssp. *uncinata*.
- 2- CH2239, València d'Àneu (Pallars Sobirà), 1400 m, *Goodyero-Abietetum*. Bosc silicícola, més o menys calcificat, d'*Abies alba*, de sotabosc ombrívol i pobre.
- 3- CH1453, Anàs, Ribera de Cardós (Pallars Sobirà), 1100-1200 m, bosc esclarissat de *Betula pendula*; 1300-1500 m, bosc de *Pinus sylvestris* i *Abies alba*.

- 4- CH0056, Sant Joan de l'Erm Vell, Montferrer de Segre (Alt Urgell), 1700 m, *Helleboro-Fagetum abietetosum*; raconades ombrivoles amb *Abies alba* i zones amb *Pinus sylvestris*.
- 5- DG8307, L'Hospitalet-Rebost, Bagà (Berguedà), 1400-1500 m, bosc calcícola de *Pinus sylvestris* i clapes de *Fagus sylvatica*, amb sotabosc de *Vaccinium myrtillus* i abundants moltes.
- 6- DG7309, Malanyeu (Berguedà), 1200 m, bosc calcícola de *Quercus pubescens*.
- 7- CG6998, Peguera-Encija, Figols (Berguedà), 1650-1750 m, *Hylocomio-Pinetum catalaunicae*, bosc calcícola de *Pinus sylvestris*, *Buxus sempervirens*, moltes i pastures subalpines.
- 8- CG5495, Montmajor (Berguedà), 800 m, bosc esclarissat de *Quercus ilex*, barrejat en algunes zones amb *Pinus halepensis* i *P. sylvestris*; sotabosc de *Buxus sempervirens* i *Juniperus communis*.
- 9- DG5613, Xiulans, Sagàs (Berguedà), 800 m, bosc calcícola esclarissat de *Quercus ilex*, vessant orientat a migjorn.
- 10- DG5610, Set Alzines, Olvan (Berguedà), 750 m, bosc calcícola mixt de *Quercus ilex*, *Pinus halepensis* i *P. sylvestris*.

ESPÈCIES IDENTIFICADES:

Cortinarius aurilicis Chevassut et Trescol

= *Cortinarius auroturbinatus* (Secr.) Lange ss. Marchand

Pileu de fins a 100 mm, inicialment convex, aviat aplanat, amb el marge llargament involut, cutícula glabra, viscosa, de color bru rogenc o rogenc taronja al centre, tot el marge groguenc a groc verdós pàl·lid, una mica més fosc en els exemplars més vells. Làmines mitjanament denses, escotades, poc amples, d'un bell groc de sofre, groc verdós pàl·lid, progressivament beix, a la fi rovell pàl·lid; aresta serrada, del mateix color. Estípit de 10-16-(22 bulb) × 40-70 mm, ferrn, ample, acabat en un bulb marginat, poc prominent, glabre, lluent, groc de sofre verdós pàl·lid; en els exemplars de més edat es torna progressivament bru a partir de la base. Carn d'un blanquinós a groguenc pàl·lid arreu, excepte les parets de l'estípit, que són d'un groc intens, amb sabor suau i olor lleugera, com de patata. El KOH reacciona amb la cutícula donant un color verdós olivaci, sobretot al marge groc, més bru olivaci sobre el centre del pileu; rogenc sobre la carn. Reaccions negatives tant al TL4 com al guaiac. Espores de 11-12,5-(13,5) × 6,5-7-(7,7) µm, el·liptiques, una mica papil·lades de front, d'amigdaloides a subcitriformes de perfil, amb berrugues mitjanes, força denses, altes, prominents al marge. Cèl·lules marginals baixes. Epicutis formada per hifes de 3-6 µm de diàmetre, hialines, septades.

MATERIAL ESTUDIAT. (10) Set Alzines; abundants exemplars sota *Quercus ilex*, el 1-11-1992. JB-0419/92. (9) Xiulans, quatre exemplars sota *Quercus ilex*, el 28-12-1997. JB-2818/97.

OBSERVACIONS. Espècie termòfila mediterrània, descrita l'any 1986, que, fins aleshores, es devia haver confós i publicat com *C. auroturbinatus* (Secr.) Lange, una espècie més associada a *Fagus sylvatica*, amb espores de mida més gran, de fins a 17 × 9 µm. És molt propera a *C. nanceiensis* var. *bulbopodius* Chevassut et Rob. Henry, de microscòpia i reaccions semblants, i que darrerament han estat considerades clarament sinònimes per BRANDRUD *et al.* (1998). Els exemplars vells, amb l'estípit i pileu més foscos, brunencs, i les làmines de color bru-rovell, costen de classificar macroscòpicament, si no es compta també amb algun exemplar jove.

Cortinarius calochrous subsp. *calochrous* var. *carolii* (Velen.) Nezdajm.

MATERIAL ESTUDIAT. (8) Montmajor; diverses recol·leccions sota *Quercus ilex*, sobre subsòl calcari, el 23-11-1997. JB-2743/97.

OBSERVACIONS. Ens agrada la classificació que fan els autors suecs (BRANDRUD *et al.* 1990) amb les formes de *C. calochrous*, diferenciant com a subespècies *calochrous* i *coniferarum*, en funció dels hàbitats, planifolis la primera i coníferes la segona. Aquesta varietat es diferencia per ser de mida més gran, i més ferma que el tipus, pel color groc a groc brunenc viu del pileu, el marge més pàl·lid, les làmines fortament i persistentment lilacines, unes espores de mida gran, de 10,5-11,5 × 5,5-6,2 µm, fortament ornamentades, i una reacció de la cutícula amb el KOH de color rogenc a bru rogenc fosc.

***Cortinarius calochrous* subsp. *calochrous* var. *catharinae* Consiglio**

= *C. parvus* Rob. Henry ss. M.M. Moser; = *C. calochrous* subsp. *calochrous* var. *parvus* (Rob. Henry) Brandrud; = *C. catharinae* Consiglio

MATERIAL ESTUDIAT. (8) Montmajor; alguns grups d'exemplars sota *Quercus ilex*, el 30-11-1997. JB-2780/97 i 2784/97.

OBSERVACIONS. Des de l'any 1935 en què Robert Henry va descriure *C. calochrous* var. *parvus*, que, alguns anys més tard va elevar al rang d'espècie, altres interpretacions d'aquest tàxon, com les de MOSER (1952), i BRANDRUD (1992) han estat considerades prou diferents de l'espècie descrita per Rob. Henry, fins el punt de considerar que es tracta d'un tàxon diferent, i per tant, amb la necessitat de designar-lo amb un epítet diferent. Recentment, CONSIGLIO (1996) l'ha anomenat *C. catharinae*. Personalment, per les diferents recol·leccions efectuades a l'indret esmentat més amunt, on, durant la segona quinzena del mes de novembre de 1997 varen fructificar abundantment força cortinaris, en especial *C. calochrous*, amb totes les varietats conegudes, i fruit d'algunes recol·leccions híbrides, situades entre una varietat i una altra, considerem adequat el canvi de nom d'aquesta varietat, per no ajustar-se a la descripció original. No compartim el rang d'espècie i considerem aquest nom com a simple rang de varietat dins la subsp. *calochrous*, que inclou totes les varietats que fructifiquen sota planifolis. Les tonalitats que pren *C. calochrous* i les seves varietats són moltes, possiblement per la diferent concentració o volatilitat dels pigments grocs produïts per segons quins micelis, un cas semblant al del proper *C. sodagnitus* Rob. Henry. Aquesta varietat *catharinae* es diferencia per la mida mitjana del carpòfor, les coloracions més pàl·lides que el tipus, sobretot el pileu, amb colors groc ocracis pàl·lids, i les làmines d'un color lilací pàl·lid i fugaç; la reacció del KOH amb la cutícula dóna una coloració vermell ataronjada, més o menys fosca, per les restes de vel blanquinós al pileu i per espores de mides normals, de 9-11 × 5-6 µm. També disposem d'una abundant recol·lecció que encaixa en el concepte del veritable *C. parvus* Rob. Henry, excepte per l'hàbitat i la mida dels carpòfors.

***Cortinarius cereifolius* (M.M. Moser) M.M. Moser**

Pileu de fins a 120 mm, inicialment hemisfèric o convex, finalment aplanat, amb el marge llargament involut; cutícula viscosa, d'un bru rogenc, taronja rogenc, intens, sobre un fons més groguenc, amb restes de vel brunenc al centre, formant petits flocs. Làmines força denses, d'arrodonides a escotades, grogues, amb l'aresta serrada, lleugerament més pàl·lida. Estípit de 15-25-(35 bulb) × 50-80 mm, llarg, ferm, acabat en un gros bulb marginat, de color groguenc, amb abundants restes de cortina penjant, brunenques. Carn blanquinosa al pileu, groguenca a l'estípit, amb sabor suau i olor lleugera, semblant a la mel. El KOH reacciona amb la cutícula donant una coloració granatosa i més pàl·lida, rosada, a la carn. Espores de 11-12,5 × 6-7,5 µm, el·líptiques de front, força papil·lades, d'amigdaloides a citriformes de perfil, amb berrugues mitjanes, mig denses.

MATERIAL ESTUDIAT. (6) Malanyeu; un grupet d'exemplars sota *Quercus pyrenaica*, el 2-10-1994. JB-1090/94.

OBSERVACIONS. Espècie propera de *C. elegantior* (Fr.) Fr., que fructifica sota boscos mixtos, caducifolis. A més, es diferencia d'aquest darrer, per un contrast més evident entre les coloracions del pileu i les de la resta del carpòfor, i unes espores lleugerament més petites i menys ornamentades.

***Cortinarius elegantior* (Fr.) Fr.**

MATERIAL ESTUDIAT. (2) València d'Àneu; un grupet de vuit exemplars, vora un camí, sota *Abies alba*, el 20-7-1997; leg. J. Escrivà. JB-2565/97.

OBSERVACIONS. Espècie molt variable, que pressuposem abundant, preferentment sobre substrat calcari; aquesta variabilitat macro i microscòpica és ben segur, la que ens ha obligat fins ara a deixar algunes recol·leccions pendents d'identificació definitiva.

***Cortinarius flavescens* Rob. Henry**

= *C. flavescens* Cooke ss. Rob. Henry

Pileu de fins a 90 mm, inicialment convex i amb el marge involut, després convex-aplanat, lobulat, amb el marge progressivament més estès; cutícula separable, viscosa, no picant, de color taronja

rogenc, bru rogenc, amb tonalitats groc verdoses més pàl·lides, sobretot al marge; alguns exemplars presenten petites esquames floccoses, de color bru rogenc, sobretot al centre. Làmines denses, amples, escotades, inicialment d'un color groc verdós pàl·lid, poc a poc més groc brunenques, amb l'aresta serrada, lleugerament més pàl·lida. Estípit de 10-15 (25 bulb) × 40-60 mm, ple, cilíndric, acabat en un bulb marginat, groc verdós pàl·lid, lluent, blau grisenc a l'àpex; es torna lentament una mica bru a partir del bulb; abundant cortina groguenca pàl·lida, aviat coberta d'espores madures de color bru-rovell. Carn de color groc pàl·lid, sobretot al pileu, més groguenc-verdós al centre de l'estípit i al bulb, lilaci-grisenc al marge, amb olor fruitada i sabor suau. El KOH reacciona tant sobre la cutícula com a la carn, donant un bell color carmesí rogenc. Reaccions negatives amb el TL4 i el guaiac. Espores de 10-12-(13) × 5,7-6,5-(7) µm; Q= 1,55-1,75, el·líptiques, més o menys papil·lades de front, d'amigdaloides a subcitriformes de perfil, amb berrugues denses, grosses, irregulars. Cèl·lules marginals poc abundants. Epicutis formada per hifes estretes, poc septades, hialines, de 3-5 µm de diàmetre, amb alguns elements terminals redreçats, obtusos; clapes de pigment parietal brunenc; hipocutis amb hifes hialines, fibulíferes, de fins a 25 µm de diàmetre.

MATERIAL ESTUDIAT. (8) Montmajor; alguns exemplars isolats, entre *Quercus ilex*, sobre substrat calcari, el 23-11-1997. JB-2751/97. *Ibid.*, diverses fructificacions en grups, el 30-11-1997. JB-2768/97, 2773/97 i 2786/97.

OBSERVACIONS. Espècie que hem trobat l'any passat de forma abundant, durant la segona quinzena de novembre, formant part d'una important fructificació de cortinaris que es produï en els alzinars calcícoles de l'interior de Catalunya, acompanyada en aquests indrets prospectats, per importants grups de *C. sodagnitus* Rob. Henry, *C. rufoolivaceus* (Pers.: Fr.) Fr., *C. ionochlorus* Maire i *C. sodagnitus* var. *carolii* (Velen.) Nezdobjm. És proper de *C. elegantissimus* Rob. Henry, amb el qual pot compartir hàbitat; aquest últim és de mida més gran, de coloracions groc intens en totes les seves parts, carn més blanquinosa, sense reacció rogenca amb les bases, i espores de mida més gran.

Cortinarius gracilior (Schaeff.) M.M. Moser

Pileu petit, de fins a 40-(50) mm, inicialment convex, aviat aplanat, amb el marge lobulat i lleugerament involut, amb la cutícula d'aparença greixosa, poc viscosa, lleugerament higròfana, fibril·losa, amb fibres radials innates, i coloració ocraci-groguenc, ocraci-mel, pàl·lides. Làmines mitjanament denses, primes, escotades, inicialment blanquinoses, després de color canyella, finalment rovell pàl·lid, per la maduració de les espores; aresta lleugerament més pàl·lida i una mica serrada. Estípit de 6-10-(15 bulb) × 30-55 mm, llarg, prim, blanc, acabat en un bulb irregularment marginat o arrodonit, que poc a poc va prenent tonalitats ocre groguenques; restes de vel a l'àpex, fugaces. Carn blanca, amb sabor suau i olor lleugera, complexa. El KOH reacciona amb la cutícula, donant una coloració bru carmesí. Espores de 9,5-11-(12) × 5,7-6,2-(6,5) µm, el·líptiques, papil·lades de front, algunes amb papil·la prominent, d'amigdaloides a citriformes de perfil, amb ornamentació densa i mitjana. Aresta poc fèrtil, amb abundants cèl·lules marginals. Epicutis formada per hifes de 4-8 µm de diàmetre, amb grosses fibules; els elements finals són lleugerament erectes i claviformes. Hipocutis diferenciada, amb elements llargs, de fins a 40 µm de diàmetre.

MATERIAL ESTUDIAT. (8) Montmajor; un grup d'una vintena d'exemplars, en una clariana sota *Quercus ilex*, el 30-11-1997. JB-2771/97.

OBSERVACIONS. Petit cortinari, que en el moment de la recol·lecció, ens pot recordar un *Inocybe praetervisa* Quélet, sobretot pels colors pàl·lids, combinats amb la mida petita d'aquesta espècie i la fibril·lositat innata del pileu. Enquadrada en la secció *Multiformes* (Rob. Henry) ex M. Loccoz et Reumaux.

Cortinarius irregularis (Bolton: Fr.) Fr.

= *C. uraceus* Fr. ss. Rob. Henry; = *C. paruraceus* Melot; = *C. uraceovermus* Rob. Henry

Pileu de fins a 55-(70) mm de diàmetre, inicialment convex-campanulat, aviat aplanat, amb un lleuger umbó baix i obtús; marge estès, finament lacerat, en alguns exemplars, lleugerament estriat; cutícula llisa, mat, molt higròfana, de colors bru a bru-xocolata, foscos, amb traces de vel blanquinós al marge; poc a poc es va assecant i esdevé lluent i amb coloracions bru-beix pàl·lid, amb progressives traces d'ennegriment tant al marge com a l'umbó. Làmines poc denses, amples, gruixudes, escotades a lleugerament decurrents per un filet, inicialment bru tabac amb l'aresta

blanquinosa, ben aviat uniformement bru a bru-rovell. Estípit de 5-10 (base 16) × 20-60 mm, més o menys claviforme, cavernós, força fibril·lós, bru-beix, amb algunes restes de vel no anulars, poc a poc amb fibres longitudinals més brunenques, a la fi amb base totalment bruna, fosca, sobretot en els exemplars una mica secs, que presenten traces negroses arreu. Carn uniforme bru-beix, que s'enfosqueix al tall, amb olor lleugera d'humitat i sabor acidulat, lleugerament desagradable. Espores de (8,5)-9-10,5-(12) × (5)-5,5-6-(6,5) µm, el·líptiques de front, subamigdaloides de perfil, algunes amb una papil·la poc prominent, amb berrugues mitjanes, força denses, Cèl·lules marginals claviformes. Epicutis formada per hifes septades i fibulíferes, de 5-8 µm de diàmetre. Hipocutis formada per hifes hialines, de fins a 30-(35) µm de diàmetre.

MATERIAL ESTUDIAT. (2) València d'Àneu; alguns exemplars entre les acícules d'*Abies alba*, el 6-6-1994. JB-0933/94. *Ibid.*, abundants grups enmig les acícules d'*Abies alba*, el 8-9-1997. JB-2678/97 i 2680/97. *Ibid.*, el 24-5-1998; *leg.* J. Escrivà. JB-2861/98. (4) Sant Joan de l'Erm; abundants grups sota *Pinus sylvestris*, dins la molsa, el 12-6-1995. JB-1395/95. *Ibid.*, sota *Abies alba*, grup de 30 exemplars, el 12-6-1995. JB-1418/95.

OBSERVACIONS. Espècie primerenca, trobada any rera any sota avets (*Abies alba*) i també pins (*Pinus sylvestris*), fructificant en abundants grups, alguns cespitosos, aprofitant les pluges de la primavera. L'enquadrem en general dins *C. uraceus* Fr. sense gaire convenciment, pel problema habitual en aquest gènere, de tantes i més o menys variades interpretacions, dels tàxons. Per una banda, coneixiem citacions d'aquesta espècie amb tonalitats verdoses, al costat d'altres, on era impossible arribar a entreveure aquesta coloració. Aquest era el cas de les nostres recol·leccions, que presenten sempre absència de tonalitats verdoses. Devem a J. Melot l'aclariment actual de la secció *Uracei* (Kühner et Romagnesi) Melot i que M.-Loccoz i Reumaux han fixat gràcies a la utilització de diferents subseccions: *Uracei*, *Irregularis* i *Nigricantes*. Dins la primera subsecció, l'espècie tipus és *C. uraceus* Fr., una espècie molt higròfana i de fort ennegriment, molt més pàl·lida en estat sec, i que té un abundant pigment verd, sobretot al pileu, estípit i basidis, amb fortes i evidents tonalitats d'aquest color; s'han sinonimitzat amb l'espècie tipus *C. rigidipes* M.M. Moser, *C. viridipes* M.M. Moser, i *C. uraceus* Fr. ss. Kühner. La segona subsecció, amb *C. irregularis* (Bolton: Fr.) Fr. com a tipus, inclou espècies menys ennegrides, amb tonalitats més bru rogenques i, sobretot, sense traces de pigment verd als basidis. *Cortinarius vernus* Melot, estudiat més avall en aquest article, es pot confondre amb les formes més gràcils d'aquesta espècie, tant per les coloracions fosques, com per l'època de fructificació. *Cortinarius fulvoisabellinus* Rob. Henry també és molt proper, i sembla agrupar formes menys fermes, amb pileu més bru rogenç en estat hidratat i lleugerament estriat per transparència, i l'estípit més cilíndric, inicialment amb un evident vel de color groc de sofre pàl·lid i, en general, una mica menys predisposat a l'ennegrimen.

Cortinarius leucophanes Karsten

Pileu de fins a 50-(60) mm, inicialment hemisfèric, amb el marge involut, convex-aplanat de vell, i el marge estès, amb un lleuger umbó obtús; cutícula viscosa, aviat glabra, mat, blanquinosa-ocràcia, pàl·lida, amb clapes més brunenques, a la fi crema ocràcia pàl·lida; traces de vel blanquinós. Làmines denses, primes, arquejades, d'escotades a lleugerament decurrents per una dent, de color crema canyella pàl·lid, amb l'aresta lleugerament serrada i del mateix color. Estípit 10-14-(22) bulb cilíndric, claviforme, acabat en un petit bulb, en alguns exemplars lleugerament marginat, fibril·lós, de color crema blanquinós, més pàl·lid que el pileu; restes de cortina penjant amb esporada madura, brunenca. Carn blanquinosa, de color blanc crema a l'estípit, amb olor i sabor suaus. No dona cap reacció destacable amb els reactius habituals. Espores de 6,5-7,5 × 4,2-4,7 µm. Q= 1,55-1,75; el·líptiques de front, subamigdaloides de perfil, amb ornamentació petita i irregular. Cèl·lules marginals abundants. Epicutis formada per hifes primes, septades i fibulíferes, de 2-4 µm de diàmetre. Hipocutis amb elements de fins a 20 µm.

MATERIAL ESTUDIAT. (8) Montmajor; un grup de 6-7 exemplars sota *Pinus halepensis* i *Quercus ilex*, el 18-10-1992. JB-0383/92.

OBSERVACIONS. És un *Phlegmacium* molt pàl·lid, enquadrat en la sèrie *Rapaceus*, estirp *Caesiostramineus* per BIDAUD et al (1993). Se separa d'altres espècies pàl·lides de l'estirp *rapaceus*, com *C. aleuriosmus* Maire, *C. europaeus* (M.M. Moser) Bidaud et al. i *C. rapaceus* Fries, per tenir les espores de mida petita, i, en cap cas, papil·lades o citrifformes. Igualment, es pot diferenciar d'altres espècies de la mateixa estirp, com *C. amarescens* (M.M. Moser) M.M. Moser i

C. caesiostramineus Rob. Henry, per no ser gens amargant, ni a la carn ni a la cutícula, i per tenir unes espores de mida més petita. *C. gentianeus* Bidaud (= *C. amarescens* (M.M. Moser) M.M. Moser ss. Kühner) d'espores semblants, també amargant, i fructifica sota caducifolis diversos.

Cortinarius olivellus Rob. Henry

Pileu de fins a 110 mm, inicialment convex, a la fi aplanat, lleugerament deprimat, amb el marge estès; cutícula viscosa, amb abundants restes de substrat, d'un color ocre verdós olivaci, groc verdós, pàl·lid, alguna traça brunenca; aquestes tonalitats recorden les de *Amanita phalloides*. Làmines denses, amples, escotades, de color groc verdós pàl·lid, amb l'aresta del mateix color. Estípit de 15-25-(30 bulb) × 40-75 mm, gruixut, acabat en un bulb marginat, fibril·lós, groc verdós pàl·lid a l'apex, més brunenc cap a la base; abundants restes de cortina penjant. Carn de groc verdós pàl·lid al pileu i al bulb, més pàl·lida, blanquinosa, a l'estípit; sabor i olor suaus. Reaccions amb KOH banals: lleuger enfosquiment de la carn i la cutícula; reaccions negatives amb el NH₃, guaiaic, TL4 i NO₃Ag. Espores de (8,7)-9,5-10,5-(11,5) × (5)-5,5-6 µm; el·líptiques, papil·lades de front, citrifformes de perfil, amb berrugues floccoses, grosses, poc denses. Presència de cèl·lules marginals. Epicutis formada per hifes de fins a 6 µm de diàmetre.

MATERIAL ESTUDIAT. (6) Malanyeu; diversos exemplars sota *Fagus sylvatica*, el 21-9-1997. Leg. P. Boixader. JB-2703/97. (5) Rebot; un grup d'exemplars recol·lectats sota *Fagus sylvatica*, el 5-10-1997. Leg. P. Bamiol. JB-2714/97.

OBSERVACIONS. Pot ser casualitat, però aquesta espècie que mai no hem recol·lectat personalment, solament l'hem vist i classificat en dues exposicions micològiques, durant la tardor de 1997, el que ens fa suposar que deu ser abundant, preferentment sota faigs, solament en certs anys. Degut al seu interès, en vàrem demanar les dades de recol·lecció als col·laboradors, i en vàrem conservar mostres d'herbari. Espècie que presenta un pileu amb vistoses tonalitats verdós-olivàcies pàl·lides, que recorden fàcilment els colors d'*Amanita phalloides*. Propera de *C. flavovirens* Rob. Henry, espècie amb la qual pot compartir hàbitat, però que és una mica més petita, amb tonalitats més groguenques, brillants, i amb una forta i persistent olor de farina, semblant a la de *C. dionysae* Rob. Henry. *C. odorifer* Britzelm., amb tonalitats més rogenques, espores de mida més gran i hàbitat sota coníferes, desprèn una forta olor anisada.

Cortinarius pluvius (Fr.: Fr.) Fr.

Pileu de fins a 22 mm, convex, a la fi aplanat, lobulat; alguns exemplars, amb un petit umbó obtús, ample; cutícula coberta per un vel gris blanquinós, enganxós, més persistent a la vora, sobre fons ocre ataronjat en estat hidratat, ocre-crema pàl·lid en els exemplars secs. Làmines mig denses, primes, poc amples, inicialment blanquinoses, poc a poc de color ocre groguenc pàl·lid. Estípit de 2-4 × 15-40 mm, cilíndric, lleugerament claviforme, blanc lluent, poc a poc més crema groguenc; abundant vel blanquinós, lleugerament enganxós, que deixa algunes traces terroses a mig estípit. Carn blanquinosa, més crema pàl·lid en estat hidratat, amb olor insignificant i sabor amargant, sobretot a la cutícula. Espores de (6,5)-7-8-(9) × 4-4,7-(5,2) µm, Q= 1,45-1,65; el·líptiques de front, subamigdaloides de perfil, amb berrugues denses i petites que les fan poc evidents al microscopi. Cèl·lules marginals poc abundants. Epicutis formada per un entramat d'hifes de 2-5 µm de diàmetre. Hipocutis formada per hifes més septades, de 15-20 µm de diàmetre.

MATERIAL ESTUDIAT. (1) Super Spot, un grup d'exemplars entre la molsa, sota *Pinus mugo* ssp. *uncinata*, el 31-8-1997; leg. J. Escrivà. JB-2619/97.

OBSERVACIONS. Els dos *Myxaciium* més abundants i propers són *C. causticus* Fr. i *C. vibratilis* (Fr.: Fr.) Fr., també amargants, però de mida una mica més gran, colors diversos, espores també de mida més gran i hàbitat no estrictament sota coníferes. Espècie descrita per Fries (1821), a partir de les seves pròpies observacions, i de la qual en va donar solament una breu descripció, que ha portat, des d'aleshores, a que hom n'hagi fet interpretacions diverses, sobretot basades en criteris de coloració, i possiblement també de mides esporals. Pel que veiem, les opcions són prou diverses, i tot això ens convida un cop més a meditar sobre la regularitat i uniformitat de les espores dels cortinaris com a criteri identificatiu. Un exemple: les mides esporals assenyalades pels autors suecs per *C. pluvius* són de 5,5-7 × (3,5)-4-4,5 µm, mentre que les nostres són més llargues. Altres interpretacions, com les de Rea, Cooke i Rob. Henry, parlen d'espores de 9-10 × 7-8 µm. Seguim els plantejaments de

BRANDRUD *et al.* (1998) al considerar *C. pluvius* (Fr.: Fr.) Fr. com l'únic *Myxaciium* petit que a Escandinàvia fructifica sota coníferes, i deixem de costat altres interpretacions. Ens sembla que, tot i certs caràcters variables, sobretot de coloració i mides esporals, la recol·lecció que presentem encaixa bé dins la descripció de Fries. Recol·lecció efectuada sota coníferes, en un substrat calcari, a l'estatge alpí. Ha estat l'únic cop que l'hem trobat, en gairebé deu anys, pel que, tot i la seva mida petita, ens la fa considerar poc abundant.

Cortinarius pseudofulmineus Rob. Henry

Pileu de fins a 75 mm, inicialment convex, a la fi aplanat a lleugerament deprimit, amb el marge per molt temps involut; cutícula viscosa, aviat seca, glabra, de color brunenc, més o menys bru rogenc al centre, més pàl·lid, groguenc, vers el marge. Làmines denses, amples, d'un color groc verdós, groc olivaci, amb l'aresta lleugerament serrada, del mateix color, cobertes llarg temps per un vel groc blanquinós. Estípit de 15-20-(25 bulb) × 50-75 mm, acabat en un bulb marginat, gros, de color groc verdós pàl·lid a l'àpex, groc a la resta; abundants restes cortiniformes sense cap traça anular. Carn de color groc pàl·lid, una mica més fosca a l'estípit i bulb; sabor suau i olor lleugera i agradable, com de sabó. La cutícula reacciona amb el KOH donant una coloració brunenca, fosca; inicialment groc fosc i a la fi de color granatós, granat lilaci a la carn, després de 10-15 minuts. Reacció negativa amb NO₃AG, TL4 i guaiac. Espores de 11-13 × 6,5-7,5 µm; el·líptiques, papil·lades de front, d'amigdaloides a citriformes de perfil, amb ornamentació irregularment densa, de mida mitjana. Presència de cèl·lules marginals. Epicutis formada per hifes de 3-6 µm d'amplada.

MATERIAL ESTUDIAT. (2) València d'Aneu; diversos exemplars entre les acícules d'*Abies alba*, el 8-9-1997. JB-2687/98.

OBSERVACIONS. La nostra recol·lecció encaixa bé en la descripció de *C. pseudofulmineus* Rob. Henry, fins i tot pel que fa a l'hàbitat. Molt propera a l'espècie que vàrem identificar com *C. prasinocyanus* Rob. Henry ss. Marchand (BALLARÀ, 1997), recol·lectada i estudiada en el mateix hàbitat, amb algunes variacions que tot seguit esmentem, però que, a nivell global, s'assemblen l'una a l'altra, fins al punt de considerar si no es pot tractar de la mateixa troballa, molt variable, malgrat les diferències. D'aquesta darrera, esmentàvem unes coloracions pileals més brunenques, possiblement degudes a una cutícula molt hidratada; una carn de l'estípit lilacina i unes reaccions amb el KOH més ràpidament lilacines a la carn de l'estípit, que, en *C. pseudofulmineus*, apreciem lentes i més granatoses; en fi, un sabor i olor banals. Calen noves recol·leccions per a confirmar o descartar aquesta similitud.

Cortinarius rapaceus f. *major* Rob. Henry

Pileu de fins a 90 mm, inicialment convex, a la fi aplanat, amb el marge llargament involut; cutícula viscosa, aviat eixuta, d'aparença feltrada, separable, blanquinosa, de color blanc-beix pàl·lid. Làmines denses, amples, d'escotades a lleugerament decurrents per una dent, blanques, blanc-canyella, poc a poc més brunenques, amb l'aresta lleugerament serrada i del mateix color. Estípit de 12-20-(25 bulb) × 40-70 mm, cilíndric, acabat en un bulb més o menys marginat, blanc, poc a poc més beix-ocre des de la base; abundant cortina blanca penjant. Carn compacta, densa, blanca, amb olor inapreciable i sabor suau, tant la carn com la cutícula. Reaccions negatives al KOH, TL4, NH₃, NO₃AG i tintura de guaiac. Espores de (8,5)-9-10,5 × (4,5)-5-6 µm; llargament el·líptiques de front, subamigdaloides de perfil, en cap cas papil·lades-citriformes, amb ornamentació petita a mitjana, poc densa. Cèl·lules marginals de cilíndriques a claviformes, de fins a 7 µm de diàmetre. Epicutis formada per hifes fibulíferes, septades, paral·leles, de 2,5-5 µm de diàmetre; hipoderma amb cèl·lules més septades, de fins a 22-(25) µm.

MATERIAL ESTUDIAT. (1) Super Espot; 1800 m, un grup d'exemplars sota *Pinus mugo* ssp. *uncinata*, el 7-9-1997. JB-2674/97.

OBSERVACIONS. *C. rapaceus* Fr. és l'espècie tipus de la sèrie *Rapaceus* Bidaud *et al.*, inclosa dins la subsecció *Caerulescentes* Bidaud *et al.* Aquesta sèrie inclou altres espècies, de coloracions pàl·lides, blanquinoses, com *C. aleuriosmus* Maire, *C. amarescens* M.M. Moser i *C. europaeus* (M.M. Moser) M. Lozzoc et Reumaux. *C. medius* (Rob. Henry) ex Rob. Henry (= *C. rapaceus* f. *medius* Rob. Henry, = *C. rapaceus* Fr. ss. M.M. Moser) és una espècie o forma de caducifolis, de mida mitjana, amb un bulb poc marginat i de coloracions molt blanques.

***Cortinarius rapaceus* Fr. ss. Bidaud et al.**

MATERIAL ESTUDIAT. (7) Peguera-Encija; diversos exemplars sota *Pinus sylvestris*, el 8-10-1994. JB-1112/94 i 1117/94.

OBSERVACIONS. Interpretació de *C. rapaceus* Fr. feta per BIDAUD *et al.* (1993) molt propera a la f. *major* Rob. Henry que acabem de veure, però amb una diferència d'ordre microscòpic que trobem conforme amb aquesta descripció: les espores són el·líptiques i papil·lades de front i subcitriformes de perfil, amb una ornamentació més densa i mitjana que la descrita per Rob. Henry. Les mesures esporals són força iguals; per aquestes recol·leccions tenim anotat (9)-9,5-11 × 5,5-6,5 µm. Cal assenyalar tan sols dues petites diferències macroscòpiques amb la forma de l'apartat anterior: aquesta és de mida una mica més petita, amb un diàmetre pileal de fins a 70 mm, i té un estípit acabat en un bulb més evidentment marginat.

***Cortinarius rheubarbarinus* Rob. Henry**

MATERIAL ESTUDIAT. (3) Anàs; un grup d'exemplars a la vora d'un prat subalpí, proper a *Salix* sp. arbustiu, el 25-5-1997. JB-2481/97.

***Cortinarius sanguineus* (Wülf.: Fr.) S.F. Gray**

MATERIAL ESTUDIAT. (1) Super Espot; molts exemplars formant grups entre les molses, sota *Pinus mugo* ssp. *uncinata*, el 7-9-1997. JB-2657/97.

***Cortinarius suaveolens* Bat. et Joachim**

MATERIAL ESTUDIAT. (8) Montmajor; quatre exemplars sota *Quercus ilex* i *Buxus sempervirens*, el 7-12-1997; leg. J.M. JB-2790/97.

***Cortinarius vernus* Lindstr. et Melot**

= *C. erythrinus* Fr. ss. Ricken; = *C. uraceus* Fr. ss. Pearson

Pileu de fins a 40 mm de diàmetre, inicialment cònic-acampanat, amb el marge inicialment involut, poc a poc més plano-convex, amb un umbó baix i ample, i el marge estès, lleugerament lacerat; cutícula higròfana, de bru fosc a negrós en estat hidratat, sobretot a l'umbó, lleugerament estriats per transparència, més bru-beix pàl·lid en estat deshidratat, lluints, fibril·losos. Làmines mig denses, amb lamèl·lules, amples, decurrents per una dent, inicialment d'un color beix pàl·lid, amb l'aresta blanquinosa. Estípit de 2-5 × 30-60 mm, llarg, cilíndric, fràgil i trencadís, buit, floccós-fibril·lós, inicialment del tot blanc; poc a poc va enrogint des de la base, i presenta restes de vel blanquinoses que formen una zona anular fugaç, a mitja alçada. Carn beix pàl·lid, més brunenca en estat hidratat; olor insignificant i sabor lleugerament acidulat. El NaOH reacciona amb la carn del pileu i la cutícula donant un color verd negrós. Espores de (7)-7,5-8,2-(9) × (5)-5,2-6 µm; Q= 1,33-1,5; ovalades de front i força amigdaliformes de perfil, amb ornamentació densa, mitjana, prominent. Aresta de les làmines estèril, poblada completament per cèl·lules marginals claviformes i cilíndriques, de 14-20 × 6-9 µm. Epicutis formada per una ixocutis prima, amb hifes primes, poc septades, de 2-5 µm de diàmetre, amb pigments epimembranars; hipocutis amb hifes hialines, amb pigment epimembranar, de 10-22 µm de diàmetre.

MATERIAL ESTUDIAT. (3) Anàs; uns quants exemplars sota *Betula pendula*, el 30-5-1995. JB-1377/95. *Ibid.*, diversos exemplars sota *Betula pendula*, en les margeres herboses del camí, el 25-5-1997. JB-2480/97. *Ibid.*, una colla d'exemplars "del tipus ferm", el 25-5-1998. JB-2482/97. (2) València d'Àneu; uns quants exemplars enmig de l'herba, sota bedolls, el 07-06-1998. JB-2880/98. (5) Rebot; una vintena d'exemplars enmig de l'herba, sota *Fagus sylvatica*, el 11-06-1998. JB-2882/98.

OBSERVACIONS. Espècie subalpina primerenca, que hem recol·lectat en diverses ocasions. Per la seva variabilitat, creiem que encaixa millor en la descripció de *C. vernus* dels autors nòrdics LINDSTRÖM & MELOT (1994). Les principals característiques diferencials d'aquesta espècie són les seves coloracions pileals higròfanes, de brunenques a negroses, unes làmines inicialment beix, mai lilacines, un estípit blanc, fràgil, que enrogeix des de la base, igual que ho fa la carn, unes

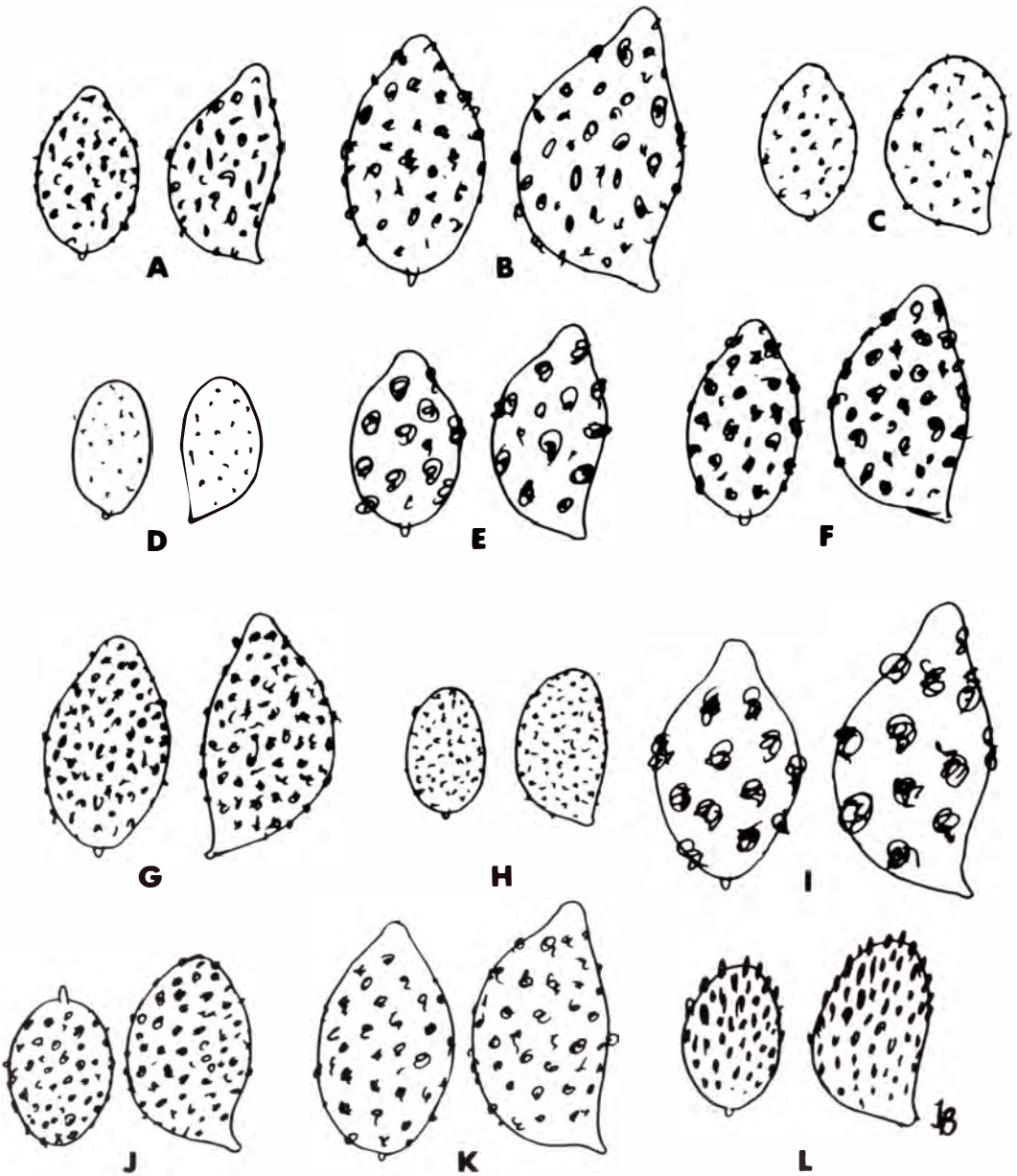

Fig. 1.- Espores (escala = 5 µm): A) *Cortinarius rapaceus*; B) *C. pseudofulmineus*; C) *C. rapaceus* ss. Bid. et al. f. *major*; D) *C. leucophanes*; E) *C. olivellus*; F) *C. flavescentium*; G) *C. aurilicis*; H) *C. pluvius*; I) *C. elegantior*; J) *C. irregularis*; K) *C. viridocaeruleus* i L) *C. vernus*.

espores amb berrugues mitjanes i prominents, tipus *C. inops*, un hàbitat sota bedolls, sovint enmig l'herba, i una aparició preferentment primaveral. Es podrien diferenciar unes recol·leccions d'exemplars robustos, d'estípit gruixut i pileu fins 40-(50) mm, i unes altres, d'exemplars de forma més "nolaneòide", prims, fràgils i d'estípit molt llarg. Hem trobat micelis amb les dues "formes" barrejades. Els exemplars del primer tipus s'assemblarien a *C. erubescens* M. M, però aquest darrer té un pileu més negrós i unes làmines de color inicialment blanc grisós pàl·lid, i tot i que també enrogeix una mica a la base, presenta unes espores més el·líptiques i estretes, i feblement ornamentades. *C. erythrimus* Fr. sembla ser una espècie propera, de coloració general bruna amb reflex lilací, làmines lilacines i sense enrogiment de la base de l'estípit. M.- Loccoz et Reumaux consideren *C. erythrimus* com a varietat de *C. castaneus* (Bull.: Fr.) Fr, tal com la va concebre el propi Fries, però oblidant-se d'una característica important, assenyalada per Fries: les làmines lilacines. Ara bé, Melot, en la seva discussió de *C. vernus*, assenyalava que, segons les regles nomenclaturals *C. castaneus* és un *nom. dub.*, que correspon a una espècie diferent de *C. erythrimus* Fr, raó per la qual descriu *C. vernus*, amb les característiques diferencials que acabem d'esmentar. Per l'època de creixement, primaveral, i hàbitat subalpí, sota boscos mixtos, sovint coincideix amb les abundants fructificacions de *C. irregularis* (Bolt.: Fr.) Fr.

Cortinarius viridocaeruleus Chevassut et Henry

MATERIAL ESTUDIAT. (8) Montmajor; abundant grup enmig les fulles caigudes de *Quercus* sp. i *Q. ilex*, el 30-11-1997. 2783/97. *Ibid.*, una vintena d'exemplars formant corrua, en una clariana herbosa, el 30-11-1997. JB-2789/97. *Ibid.*, diversos exemplars, el 7-12-1997. JB-2801/97. (9) Xiulans; diversos grups sota *Quercus ilex*, el 28-12-1997. JB-2820/97 i 2822/97. *Ibid.*, diversos exemplars en prats voltats d'alzines, el 3-1-1998. JB-2831/98.

OBSERVACIONS. Espècie assenyalada a Catalunya en ocasió de les V Jornades del Cortinari celebrades a Sant Hilari Sacalm, l'any 1989. Es tracta d'una espècie molt bella, de les que, un cop trobades i estudiades amb esforç, es recorden fàcilment, per dues característiques macroscòpiques principals: la mescla de colors al pileu, entre blavosos i verdosos-olivacis, aquests darrers amb tendència a esvaïr-se donant un groc pàl·lid, i per l'aresta de les làmines, d'un evident blau lilací, que recorda el d'*Entoloma caesiocinctum* (Kühner) Noordelos, però que no és habitual entre els cortinaris. Tot i que la bibliografia el descriu com un bolet de fins a 50 mm de diàmetre pileal, disposem de bona part de les recol·leccions amb exemplars més grans i robustos, de 70 i 80 mm. de diàmetre. Per l'experiència d'aquests darrers anys, i pel fet que no havíem vist abans aquesta espècie tant atraient, creiem que en les comarques de l'interior fructifica solament els pocs anys que la temporada de bolets de tardor disposa d'unes condicions òptimes de fructificació prou llargues.

AGRAÏMENTS

El nostre agraïment als Drs. X. Llimona i J. Llistosella pels seus consells i suport. Agraïm igualment als Srs. P. Barniol, P. Boixader i J. Escrivà, la seva col·laboració recol·lectant i posant a la nostra disposició una sèrie d'interessants cortinaris.

BIBLIOGRAFIA

- BALLARÀ, J. (1997).- Nou estudi d'espècies fúngiques interessants dels estatsges alpí i subalpí dels Pirineus catalans. *Rev. Cat. Micol.* 20: 1-24.
- BIDAUD, A.; MOËNNE-LOCCOZ, P. & REUMAUX, P. (1992).- *Atlas des Cortinaires*. Pars IV. Ed. Féd. Mycol. Dauphiné-Savoie. Annecy.
- BIDAUD, A.; MOËNNE-LOCCOZ, P. & REUMAUX, P. (1993).- *Atlas des Cortinaires*. Pars V. Ed. Féd. Mycol. Dauphiné-Savoie. Annecy.
- BIDAUD, A.; MOËNNE-LOCCOZ, P. & REUMAUX, P. (1994).- *Atlas des Cortinaires*. Clé générale des sous-genres, sections, sous-sections et séries. Ed. Féd. Mycol. Dauphiné-Savoie. Annecy.
- BRANDRUD, T.E.; LINDSTRÖM, H.; MARKLUND, H.; MELOT, J. & MUSKOS, S. (1990, 1991, 1994 i 1998).- *Cortinarius*. *Flora Photographica*. 4 volums. Matfors.
- CHEVASSUT, G. & TRESOL, F. (1986).- Un nouveau *Phlegmacium Scauri*, *Cortinarius aurilicis*. abundant dans la chênaie verte méditerranéenne française (*Quercetum ilicis gallo-provinciale*). *Doc. Mycol.* XVI (63-4): 67-74.
- CONSIGLIO, G. (1995).- Contributo alla conoscenza dei macromiceti della regione Emilia-Romagna. Prima parte- Genere *Cortinarius*. *Rivista di Micologia*, 38 (1): 3-16.

- CONSIGLIO, G. (1996).- Genere *Cortinarius*. Seconda parte. Contributo alla conoscenza dei macromiceti della regione Emilia-Romagna. *Rivista di Micologia*, 39 (1): 39-54.
- HENRY, R. (1939).- Suite et complément à l'étude des Phlegmacia. *Bull. Soc. Mycol. France*, 55 (1): 61-94.
- HENRY, R. (1939).- Suite et complément à l'étude des Phlegmacia. *Bull. Soc. Mycol. France*, 55 (2): 180.
- HENRY, R. (1951).- Les Scauri. *Bull. Soc. Mycol. France*, 67 (3): 225-322.
- HENRY, R. (1958).- Suite à l'étude des Cortinaires. II. Champignons nos visqueux. *Bull. Soc. Mycol. France*, 64 (4): 365-422.
- HENRY, R. (1966).- Étude ou révision de quelques cortinaires appartenant aux Myxacia et aux Scauri. *Bull. Soc. Mycol. France*, 82 (1): 135-178.
- HENRY, R. (1981).- Les Cortinaires. *Bull. Soc. Mycol. France*, 97 (3): 157-279.
- HENRY, R. (1992).- Les cortinaires "Scauri" à lames jaunes (= Section *Fulvi* Moser et Horak p.p.). *Doc. Mycol.* XXII (87): 17-41.
- MARCHAND, A. (1982,1983).- *Champignons du Nord et du Midi*. Volumes 7 i 8 (Les Cortinaires). Soc. Mycol. des Pyrénées Méditerranéennes. Perpignan. 275 i 278 pp.
- MELOT, J. (1979).- Éléments de la flore mycologique du Baar, I, (Baden-Württemberg; Allemagne Fédérale). *Bull. Soc. Mycol. France*, 95 (1): 217-221.
- MELOT, J. (1986).- Contribution à l'étude du genre *Cortinarius*. *Doc. Mycol.* 63-64: 109-142.
- MOSER, M. (1960).- *Die gattung Phlegmacium*. Die Pilze Mitteleuropas. Band IV. Julius Klinkhardt. Bad Heilbrunn.
- MOSER, M. (1986).- *Guida alla determinazione dei funghi*. Satumia. Trento. 565 pp.
- NEVILLE, P. (1992).- Cortinaires du groupe de *C. cedretorum* Maire. *Bull. Sem. Féd. Assoc. Mycol. Méditerranéennes*. 1992 (2): 41-44.
- TARTARAT, A. (1988).- Flore analytique des Cortinaires. Ed. Féd. Mycol. Dauphiné-Savoie. 320 pp.
- TRESCOL, F. (1989).- Cortinaires des chênes verts. *Annales Féd. Assoc. Mycol. Méditerranéennes*. 2. Montpellier. 93 pp.

Cortinarius aurilicis Chevassut et Trescol

Cortinarius gracilior (Schaeff.) M.M. Moser

Cortinarius pluvius (Fr.: Fr.) Fr.

Cortinarius pseudofulmineus Rob. Henry

Cortinarius vernus Lindstr. et Melot

Cortinarius viridoceruleus Chevassut et Henry